

Katowice-Kielce-Kraków, 24.01.2019r.

dr hab. Leszek Wieczorek, prof. UJK

Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Katarzyny Karoliny Borkowskiej**

na temat

Przestępstwo dzieciobójstwa w ujęciu komparatystycznym

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Moniki Guzik-Makaruk

Problematyka recenzowanej monografii ma znaczenie zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia, bowiem w polskiej doktrynie prawa karnego brak aktualnego kompleksowego opracowania dotyczącego problematyki przestępstwa dzieciobójstwa.

Rozprawa zawiera szczegółową analizę przestępstwa dzieciobójstwa, zarówno w kontekście kulturowym i środowiskowym oraz w ujęciu prawnym ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień komparatystycznych. Do głównych założeń pracy zaliczają się:

- zestawienie sposobów reakcji karnej na przestępstwo dzieciobójstwa,
- wskazanie *ratio legis* wyodrębniania dzieciobójstwa jako osobnego typu czynu zabronionego przez ustawodawcę,
- dokonanie wykładni ustawowych znamion przestępstwa dzieciobójstwa przez doktrynę i judykaturę państw, których regulacje wyróżniają dzieciobójstwo jako *delictum sui generis*,

- wykazanie wpływu uwarunkowań społecznych na normatywną zawartość przepisu.

Problematyka zawarta w tytule rozprawy została zaprezentowana kompleksowo, co należy ocenić pozytywnie. Autorka skupiła się bowiem nie tylko na aktualnym stanie prawnym, ale odniosła się również do rozwiązań historycznych. Na wyróżnienie zasługuje odniesienie się przez Doktorantkę do rozwiązań normatywnych zawartych w obcych porządkach prawnych.

Tytuł rozprawy sformułowany został jednoznacznie, a treść poszczególnych rozdziałów w pełni z nimi koresponduje.

Podstawowym celem badań było wskazanie sposobów reakcji prawnej na przestępstwo dzieciobójstwa oraz przybliżenie prawnych i społecznych aspektów przestępstwa zabójstwa noworodka w wybranych państwach.

Ujęcie celu i założeń należy ocenić pozytywnie, ponieważ stanowią przyczynek do prowadzenia badań, których wyniki mają znaczenie tak naukowe jak i praktyczne.

Tytuł rozprawy sprecyzowany został w sposób zrozumiały i wyrazisty, który należycie sygnalizuje zawartość poszczególnych rozdziałów dysertacji. Struktura rozprawy na którą składa się wstęp, czternaście rozdziałów oraz zakończenie nie budzi zastrzeżeń. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na pewien brak konsekwencji Doktorantki, polegający na zamieszczeniu wniosków końcowych jedynie w rozdziałach od dziewiątego do dwunastego, co stanowi pewien niedosyt oraz zaburza układ pracy. Kolejność poszczególnych rozdziałów jest prawidłowa, stanowi ona logiczne usystematyzowanie rozważań zawartych rozprawie, a zasygnalizowanych w tytule.

Rozdział pierwszy rozprawy obejmujący strony od 22 do 38 zatytułowany „Metodyka pracy” zawiera trzy części. Wskazano w nim przedmiot i cel badań, określono problemy badawcze oraz obrano hipotezy badawcze. Ponadto, zaprezentowano wykorzystane w pracy metody badań oraz narzędzia badawcze. Podkreślono również ważną rolę komparatystyki prawniczej jako metody badania prawa; przytoczono także analizę oraz stan literatury przedmiotu. Rozdział metodologiczny pracy powinien zasadniczo być zawarty między częścią teoretyczną a badawczą pracy. Odnosząc się jednak do niniejszej dysertacji, z uwagi na wielość

zagadnień rozważanych w części teoretycznej umieszczenie tego rozdziału w pierwszej kolejności jest uzasadnione.

Rozdział drugi obejmujący strony od 39 do 54 zatytułowany „Życie ludzkie jako przedmiot ochrony prawa” składa się z cztery części. Poświęcony został charakterystyce prawnej ochronie życia ludzkiego przez poszczególne systemy prawa, w tym przepisy prawa międzynarodowego oraz konstytucyjnego. Z uwagi na temat rozprawy, szczególną uwagę poświęcono zagadnieniu początku prawnej ochrony życia ludzkiego, zarówno w świetle norm krajowych, jak też ponadnarodowych. Zaakcentowano przydaną państwu przez międzynarodowe organy legislacyjne i jurysdykcyjne swobodę w zakresie określania początkowego momentu ochrony życia człowieka. W rozdziale tym Doktorantka przytoczyła treść poszczególnych aktów prawa międzynarodowego dotyczących ochrony życia ludzkiego. Odniesiono się również do poglądów międzynarodowych organów sądowniczych w zakresie ochrony tego dobra prawnego. Na kształt niniejszego rozdziału złożyły się takie źródła jak literatura, orzecznictwo oraz akty prawne. Doktorantka posłużyła się przede wszystkim takimi metodami badań, jak: metoda dogmatyczno-prawna, metoda teoretyczno-prawna oraz metoda empiryczna.

Rozdział trzeci obejmujący strony od 55 do 91 zatytułowany „Jurysprudencja feministyczna. Prawa prokreacyjne” został podzielony na pięć części. Przedmiotem tego rozdziału jest problematyka jurysprudencji feministycznej oraz zagadnienie praw prokreacyjnych człowieka. Wyodrębnienie rozważań na przedmiotowy temat w osobnym rozdziale pracy wynika z obranych hipotez badawczych stanowiących, iż na skalę zjawiska dzieciobójstwa ma wpływ dopuszczalność przeprowadzenia przerwania ciąży ze względów społecznych oraz, że wprowadzenie pewnych rozwiązań instytucjonalnych, a w tym m. in. prawa do anonimowego porodu oraz tzw. okien życia, powoduje spadek liczby dzieciobójstw. Doktorantka wykazała, że prawa prokreacyjne stanowią podstawowe prawa człowieka. Podkreślono, że do ustawodawstw wewnętrznych należy rozstrzygnięcie kolizji dóbr w postaci prawa do życia człowieka w prenatalnym okresie rozwoju oraz prawa do życia i samostanowienia matki. Istotne znaczenia ma analiza dotycząca problematyki dopuszczalności zabiegu przerywania ciąży, a w tym legalności aborcji ze względów społecznych. Przedstawiono również

historię polskiego prawa aborcyjnego. Ponadto rozważono wzajemną relację między liczbą popełnianych dzieciobójstw, a restrykcją prawa aborcyjnego. Niniejszy rozdział obejmuje dużą ilość tabel odnoszących się do prezentowanej tematyki; odwołano się do takich źródeł jak literatura, akty prawne oraz różnego rodzaju opracowania i raporty. W części tej zastosowano przede wszystkim następujące metody badań: metoda dogmatyczno-prawna, metoda historyczno-prawna oraz metoda socjologiczna.

Rozdział czwarty obejmujący strony od 92 do 108 zatytułowany „Pojęcie dzieciobójstwa. Ewolucja kształtowania się przestępstwa dzieciobójstwa w ustawodawstwach przednowożytnych i nowożytnych” został podzielony na pięć części. Rozdział ten obejmuje analizę pojęcia dzieciobójstwa, przedstawia także rys historyczny tego zjawiska. Przeanalizowano nie tylko historię samego ustawodawstwa dotyczącego zabójstw noworodków, lecz także przedstawiono problematykę zmian poglądów społecznych na temat zjawiska dzieciobójstwa na przestrzeni dziejów. Wykazano, że społeczne postrzeganie zjawiska dzieciobójstwa odbiega od pojęcia przestępstwa zabójstwa noworodka w rozumieniu prawa karnego. Wskazano, iż dzieciobójstwo jest zjawiskiem głęboko zakorzenionym w kulturze, literaturze, sztuce, biologii, antropologii oraz prymatologii, a poglądy społeczne i prawne w trakcie epok ulegały zmianom. W niniejszym rozdziale zaprezentowano reprodukcje graficzne odnoszące się do zjawiska dzieciobójstwa oraz posiłkowano się stosowną literaturą. W celu poczynienia rozważań wykorzystano następujące metody badawcze: metoda historyczno-prawna oraz metoda socjologiczna.

Rozdział piąty obejmujący strony od 109 do 124 zatytułowany „Dzieciobójstwo jako przestępstwo uprzywilejowane” został podzielony na trzy części. Rozdział piąty zawiera rozważania na temat uprzywilejowanych typów przestępstw i *ratio legis* łagodniejszego traktowania przez ustawodawcę niektórych typów czynów zabronionych. W tym miejscu wyszczególniono także determinanty, które decydują o ukonstytuowaniu dzieciobójstwa jako osobnego typu czynu zabronionego. Ponadto, w tej części pracy wyodrębniono modele prawnokarnej reakcji na przestępstwo dzieciobójstwa występujące w ustawach poszczególnych państw wraz ze wskazaniem cech charakterystycznych danego rozwiązania legislacyjnego. W rozdziale tym zawarto obszerną tabelę (tabela numer 4), w której zestawiono modele reakcji prawnokarnej na

przestępstwo dzieciobójstwa, wskazano cechy charakterystyczne konkretnego modelu oraz wyszczególniono państwa posługujące się danym rozwiązaniem legislacyjnym. Treść tabeli koresponduje z treścią tabeli numer 53 umiejscowionej w ostatnim, czternastym, rozdziale pracy, w której ujęto treść przepisów odnoszących się do dzieciobójstwa w ustawach analizowanych państw. W niniejszym rozdziale posłużono się przede wszystkim następującymi metodami badań: metoda teoretyczno-prawna (analiza poglądów doktryny), metoda komparatystyczna (porównanie regulacji prawnych obowiązujących w poszczególnych ustawodawstwach) oraz metoda socjologiczna (analiza funkcjonowania regulacji prawnych w praktyce i ich odbiór przez społeczeństwo). Wykorzystano także materiał źródłowy w postaci stosownej literatury.

Rozdział szósty obejmujący strony od 125 do 138 zatytułowany „Przyczyny dzieciobójstwa i jego modele sytuacyjne” został podzielony na trzy części. Doktorantka odniosła się w tym rozdziale do przyczyn przestępstwa dzieciobójstwa. Pierwszy podrozdział poświęcony został uwarunkowaniom przestępstwa dzieciobójstwa, tj. wskazano w nim poszczególne motywy i determinanty zabójstw noworodków. W następnym podrozdziale przeanalizowano czynniki, które wpływają na proces motywacyjny sprawczyń zabójstw noworodków. Dla zachowania przejrzystości faktory te podzielono na grupy. Ponadto, zobrazowano podstawowe modele sytuacyjne przestępstwa dzieciobójstwa. W rozdziale tym zawarto dwie obszerne tabele odnoszące się do klasyfikacji dzieciobójstw oraz zaburzeń psychicznych w okresie okołoporodowym, do których dane pochodziły z badań zagranicznych. Przy tworzeniu niniejszego rozdziału posłużono się przede wszystkim metodą socjologiczną oraz wykorzystano stosowną literaturę, w tym także z dziedziny nauk pozaprawnych.

Rozdział siódmy obejmujący strony od 139 do 162 zatytułowany „Charakterystyka sprawczyń dzieciobójstw” został podzielony na siedem części, obejmuje charakterystykę sprawczyń dzieciobójstwa. Rozdział ten ma charakter odtwórczy, bowiem analizie poddano wyniki badań uzyskane przez kilku innych Autorów z Polski i Niemiec w przeciągu ostatniego stulecia. Pozyskane dane skonfrontowano ze sobą oraz wyciągnięto stosowne wnioski. W rozdziale tym zawarto dużą ilość ilustracji, które znacznie zwiększają czytelność prezentowanych treści. Rozdział kończy opis osobowościowy typowej sprawczyni przestępstwa dzieciobójstwa.

W rozdziale tym wykazano, iż kobiety popełniające dzieciobójstwo charakteryzują się stałymi, powtarzalnymi cechami. W niniejszym rozdziale wykorzystano przede wszystkim metodę socjologiczną oraz empiryczną. Należy jednak jeszcze raz podkreślić, że podstawę materiału źródłowego przedmiotowego rozdziału stanowią wyniki badań uzyskane przez innych Autorów.

Rozdział ósmy rozprawy obejmujący strony od 163 do 177 zatytułowany „Rozwiązania w zakresie prewencji przestępstwa dzieciobójstwa. Problematyka resocjalizacji sprawczyń dzieciobójstwa” zawiera dwie części i stanowi najkrótszy z rozdziałów niniejszej dysertacji. Rozdział ten zawiera analizę problematyki prewencji przestępstwa dzieciobójstwa i resocjalizacji sprawczyń dzieciobójstw. W tym miejscu zaprezentowano różnego rodzaju inicjatywy w zakresie zapobiegania tego typu zabójstwom. Ponadto, w odniesieniu do każdego z proponowanych rozwiązań, zaprezentowano prawne i faktyczne aspekty funkcjonowania danej procedury w państwach, które się nią posługują. Pozwoliło to na analizę praktycznych aspektów działania procedur takich jak m. in. niemieckie „okna życia”, czy austriackie i panamskie „anonimowe porody”. W niniejszym rozdziale Doktorantka dokonała analizy szeregu zagranicznych aktów prawnych spoza dziedziny prawa karnego, co podnosi wydatnie jakość rozprawy. Analiza dokonana w tym rozdziale dokonana została z zastosowaniem następujących metod badań: metoda dogmatyczno-prawna, metoda komparatystyczna, metoda empiryczna oraz metoda socjologiczna. Podstawą źródłową tej części badań były przede wszystkim obcojęzyczne akty prawne oraz strony internetowe rozmaitych instytucji i organizacji.

Rozdział dziewiąty obejmujący strony od 178 do 292 zatytułowany „Przestępstwo dzieciobójstwa w ustawie karnej Rzeczypospolitej Polskiej”, na który składa się dziesięć części, jest najbardziej rozbudowaną częścią pracy. Rozdział ten poświęcony został charakterystyce art. 149 k.k. penalizującego dzieciobójstwo w Polsce. Rozdział ten stanowi także punkt wyjścia dla rozważań na tle komparatystycznym. Studium w tym zakresie rozpoczęto od przedstawienia stanu prawnego pod rządami kodeksów karnych z 1932 r. oraz z 1969 r. Następnie, w sposób drobiazgowy przestudiowano normatywną zawartość przepisu art. 149 obecnie obowiązującej ustawy karnej. Odniesiono się przy tym do relacji dzieciobójstwa z podstawowym typem

przestępstwa zabójstwa. W dalszej kolejności naświetlono poszczególne elementy struktury przestępstwa dzieciobójstwa, tj. podmiot przestępstwa, przedmiot ochrony, znamiona strony przedmiotowej oraz podmiotowej. W następnej części przybliżono problematykę prawnokarnych konsekwencji wyodrębnienia dzieciobójstwa jako *delictum sui generis*, a w tym związek przestępstwa dzieciobójstwa ze stanem niepoczytalności oraz zabójstwem afektywnym, kwestię zagrożenia karą i środkami karnymi oraz zagadnienie zbiegu przestępstw i przepisów ustawy. Rozdział wieńczę przytoczone dane statystyczne dotyczące się dzieciobójstwa w Polsce oraz krótkie podsumowanie odnoszące się *stricto* do rodzimej regulacji. W rozdziale tym posiłkowano się przede wszystkim literaturą w postaci komentarzy do kodeksu karnego, opracowaniami z zakresu m. in. prawa, medycyny, położnictwa, psychologii i psychiatrii, artykułami naukowymi, podręcznikami akademickimi, a także poglądami orzecznictwa oraz posłużono się następującymi metodami badawczymi: metoda dogmatyczno-prawna (analiza obowiązujących regulacji), metoda teoretyczno-prawna (analiza poglądów doktryny), metoda historyczno-prawna (analiza ewolucji obowiązujących regulacji) oraz metoda empiryczna (analiza orzecznictwa).

Rozdział dziesiąty obejmujący strony od 273 do 319 zatytułowany „Przestępstwo dzieciobójstwa w ustawie karnej Republiki Austrii” został podzielony na pięć części. Przedmiotem tego rozdziału jest problematyka przestępstwa dzieciobójstwa w austriackiej ustawie karnej. Rozważania dotyczące § 79 austriackiej ustawy zostały poczynione według schematu analogicznego do obranego przy okazji analizy dotyczącej polskiego art. 149 k.k. Podobnie, jak w rozdziale poświęconym przestępstwu dzieciobójstwa w Polsce, rozważania przedmiotowego rozdziału zwieńczono podsumowaniem dedykowanym konkretnie austriackiej ustawie. W tej części pracy operowano głównie takimi źródłami jak: komentarze prawnicze, prace dyplomowe z austriackich ośrodków badawczych, materiały Ministerstwa Sprawiedliwości Austrii oraz judykaty sądów. Wykorzystano także następujące metody badawcze: metoda dogmatyczno-prawna, metoda teoretyczno-prawna, metoda historyczno-prawna oraz metoda empiryczna.

Rozdział szósty obejmujący strony od 320 do 380 zatytułowany „Przestępstwo dzieciobójstwa w ustawie Republiki Federalnej Niemiec” został podzielony na

jedenastej części. Rozdział ten różni się systematyką od dwóch poprzednich, bowiem Niemcy stanowią przykład Państwa, którego ustawa karna w chwili obecnej nie wyodrębnia przestępstwa dzieciobójstwa jako osobnego typu czynu zabronionego. Z racji powyższego, analizie poddano nie tylko aktualny stan prawny, ale także starsze regulacje, których treść została w stosownych częściach przytoczona. Naturalną konsekwencją powyższego jest posiłkowanie się przez mgr Katarzynę Borkowską przy tworzeniu tego rozdziału, uzasadnieniami do projektów poszczególnych ustaw oraz stanowiskami wystosowywanymi przez środowiska prawne i pozaprawne dotyczącymi przestępstwa dzieciobójstwa wyrażanymi przy okazji nowelizacji prawa. Spośród metod badawczych posłużono się przede wszystkim metodą dogmatyczno-prawną, metodą teoretyczno-prawną, metodą historyczno-prawną, metodą empiryczną oraz metodą komparatystyczną w ujęciu historycznym.

Rozdział dwunasty obejmujący strony od 381 do 436 zatytułowany „Dzieciobójstwo w prawie Anglii i Walii” został podzielony na dwanaście części, obejmuje charakterystykę systemu prawnego krajów anglosaskich. Przedstawiono w nim funkcjonowanie angielskiego *Infanticide Act* w obrocie prawnym, zachowując porządek prezentowania treści przyjęty w poprzednich rozdziałach. Ponadto przytoczono precedensowe orzeczenia dotyczące przestępstwa dzieciobójstwa. Pozwoliło to na ukazanie praktycznego funkcjonowania ustawy odnoszącej się do przestępstwa dzieciobójstwa i kierunków interpretacji jej przepisów przez sądownictwo. Przy opracowywaniu niniejszego rozdziału, oprócz źródeł takich jak podręczniki akademickie, monografie, artykuły naukowe i orzeczenia sądowe, posiłkowano się także pracami komisji kodyfikacyjnej. Wśród wykorzystanych metod badawczych należy wskazać przede wszystkim na metodę dogmatyczno-prawną, metodę teoretyczno-prawną oraz metodę empiryczną.

Rozdział trzynasty obejmujący strony od 437 do 474 zatytułowany „Uwagi na tle komparatystycznym” obejmuje porównanie dotyczące prawa Polski, Austrii, Niemiec oraz Anglii i Walii, tj. państw, których regulacje odnoszące się do dzieciobójstwa zostały szczegółowo przeanalizowane w rozdziałach od dziewiątego do dwunastego. Rozdział ten stanowi esencję badań przeprowadzonych przez Doktorantkę. Wnioski wyciągnięte z prawno-porównawczej analizy zostały usystematyzowane według schematu obranego

przy okazji analizy regulacji prawnych poszczególnych państw. Rozważania zostały w sposób przejrzysty i czytelny przedstawione w formie tabelarycznej. Ponadto, dla każdego z ustawodawstw wystosowano postulaty *de lege ferenda*, które zawarto przy okazji prezentowania danego zagadnienia. W tej części pracy posłużono się przede wszystkim metodą komparatystyczną w ujęciu klasycznym (zestawienie norm prawnych, ich porównanie i wyciągnięcie stosownych wniosków).

Rozdział czternasty rozprawy obejmujący strony od 465 do 506 zatytułowany „Dzieciobójstwo w ustawodawstwie wybranych państw” zobrazowano w formie tabelarycznej przepisy odnoszące się do przestępstwa dzieciobójstwa w kilkudziesięciu państwach świata, które wyodrębniają dzieciobójstwo jako *delictum sui generis*. Oprócz przetłumaczonej treści przepisu na język polski, w tabeli przytoczono także treść przepisu ustawy w pierwotnej wersji językowej. Przy każdej ustawie podano źródło, z którego pochodzi dana regulacja. Tabela została opatrzona komentarzem, w którym przeanalizowano poszczególne regulacje prawne, wypunktowując najbardziej istotne kwestie. Następnie przedstawione przepisy zostały poddane kompleksowej analizie, która pozwoliła na wyciągnięcie stosownych wniosków. W tej części pracy zaakcentowano, jak różna jest reakcja prawnokarna na przestępstwo dzieciobójstwa w poszczególnych ustawodawstwach i jak intensywnie na jej kierunek wpływa krąg kulturowy i geograficzny danego państwa. Rozdział ten również stanowi autorskie badanie Doktorantki. W tej części wykorzystano metodę komparatystyczną w ujęciu klasycznym, obejmującą zestawienie norm prawnych, ich porównanie i wyciągnięcie stosownych wniosków.

W zakończeniu Doktorantka zawarła wnioski wynikające z przeprowadzonych badań oraz postulat potrzeby nowelizacji przepisu art. 149 polskiego k.k. albo rozważenia jego derogacji. Dokonano także rozważań dotyczących weryfikacji obranych hipotez badawczych. Podkreślenia wymaga, iż Doktorantka odniosła się do wszystkich hipotez badawczych obranych na początku rozprawy, pozytywnie weryfikując dwanaście hipotez szczegółowych, częściowo pozytywnie – dwie hipotezy szczegółowe, negatywnie – trzy z nich oraz jedną pozostawiając bez rozstrzygającej odpowiedzi. Dwie główne hipotezy badawcze zostały zweryfikowane w sposób pozytywny.

Ocena recenzowanej rozprawy jest bardzo pozytywna. Wnioski końcowe są rezultatem znakomitej znajomości przez Doktorantkę problematyki poruszanej w rozprawie.

Powyższe uwagi i oceny częściowe, dotyczące różnych kwestii analizowanej problematyki i recenzowanej pracy, prowadzą do jednoznacznego, pozytywnego wniosku, że **recenzowana rozprawa odpowiada wymogom** określonym w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. j. Dz. U. z 2016r., poz. 882, 1311), w szczególności zgodnie z art. 13 tejże ustawy stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Karoliny Borkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z poważaniem
Prof. dr hab. n. hum.